

Violetta Konarska-Wrzosek

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

vwrzosek@umk.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3859-8821>

Agata Ziółkowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

a.ziolkowska@umk.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7178-8227>

Kodeksowe ograniczenia uprawnień procesowych Żandarmerii Wojskowej wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej

<http://dx.doi.org/10.12775.SIT.2021.023>

1. Wprowadzenie

Żandarmeria Wojskowa (dalej: ŻW), będąca wojskowym organem ścigania¹, funkcjonuje w ramach polskich Sił Zbrojnych jako służba wyodrębniona i wyspecjalizowana². Jest ona „policją wojskową”

¹ Zob. F. Prusak, *Żandarmeria Wojskowa i wojskowe organy porządkowe*, w: *Żandarmeria Wojskowa w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, red. B. Wiśniewski, P. Płonka, Mińsk Mazowiecki 2010, s. 50.

² Zob. art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 1214), dalej: u.ż.w.; art. 3 ust. 7 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 372 ze zm.), dalej: u.p.o.o.; zob. A. Rochnowski, M. Hausman, *Analiza kryminalna w Żandarmerii Wojskowej*, „Kwartalnik Bellona” 2015, nr 1,

prima facie właściwą procesowo wobec żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową (art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w.). Trzeba zauważyć, że czynna służba wojskowa jest realizowana przez żołnierza albo jako służba „pełniona”, albo jako służba „odbywana”. Na dziewięć rodzajów czynnej służby wojskowej³ w sześciu przypadkach służbę wojskową się pełni⁴; w trzech przypadkach służba wojskowa jest odbywana⁵. Wprawdzie w art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w. kompetencje podmiotowe ŻW ustawodawca odniósł *expressis verbis* tylko do: „żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową”, niemniej jednak wojskowe organy ścigania są właściwe procesowo także wobec „żołnierza odbywającego czynną służbę wojskową”. Brak nawiązania do tej formy realizacji czynnej służby wojskowej daje asumpt do sformułowania postulatu *de lege ferenda*, by treść wskazanego przepisu zmienić na: „żołnierzy pełniących lub odbywających czynną służbę wojskową” albo „żołnierzy będących w czynnej służbie wojskowej”. Doprecyzowanie to, choć ma wyłącznie walor techniczny, to z pewnością eliminuje występującą obecnie niespójność systemową.

Żołnierz w czynnej służbie wojskowej swoim zachowaniem może zrealizować znamiona czynu penalizowanego jako przestępstwo lub wykroczenie. Są to autonomiczne kategorie czynów, do

s. 173; M. Witczak, *Podstawowe zadania Żandarmerii Wojskowej*, w: *Przeciwdziałanie zagrożeniom niemilitarnym. Zasadnicze aspekty współpracy Żandarmerii Wojskowej i Policji*, red. P. Guła, P. Płonka, Legionowo 2009, s. 22.

³ Zob. art. 59 u.p.o.o.; art. 3 ust. 1 i 1a Ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 1131 ze zm.), dalej: u.s.w.ż.z.; art. 124 ust. 1 u.s.w.ż.z.

⁴ Czynną służbę wojskową **pełni**: 1. Żołnierz OT w czasie ćwiczeń rotacyjnych (art. 98m ust. 2 i 3 u.p.o.o.); 2. Żołnierz powołany z rezerwy do okresowej służby wojskowej (art. 100 u.p.o.o.); 3. Żołnierz w służbie przygotowawczej (art. 98a u.p.o.o.); 4. Żołnierz zawodowy (stały lub kontraktowy – art. 3 ust. 1a u.s.w.ż.z.); 5. Żołnierz w służbie kandydackiej (art. 124 u.s.w.ż.z.); 6. Poborowy jako żołnierz służby wojskowej pełnionej w razie mobilizacji i w czasie wojny (art. 109 ust. 2 u.p.o.o.).

⁵ Czynną służbę wojskową **odbywa**: 1. Poborowy jako żołnierz zasadniczej służby wojskowej (art. 82 ust. 2 u.p.o.o.); 2. Student lub absolwent szkoły wyższej jako żołnierz odbywający przeszkolenie wojskowe (art. 92 ust. 1 u.p.o.o.); 3. Żołnierz powołany z rezerwy do odbycia ćwiczenia wojskowego (art. 100 u.p.o.o.).

których mają zastosowanie dwa niezależne od siebie działy prawa karnego, tj. prawo karne⁶ oraz prawo wykroczeń⁷. Określenie uprawnień procesowych ŻW wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej każdorazowo wymaga interpretacji art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w.: albo w kontekście z art. 312 k.p.k. (jeżeli czyn żołnierza jest przestępstwem), albo z art. 85 § 2 k.p.w. (jeżeli czyn żołnierza jest wykroczeniem).

2. Właściwość procesowa ŻW w sprawach o przestępstwa – analiza art. 312 k.p.k.

Ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw⁸ do grupy organów wskazanych w art. 312 k.p.k., którym przysługują uprawnienia Policji (w ramach prowadzonych przez nie dochodzeń, jak też śledztw – zob. art. 325a k.p.k.⁹), dodano Żandarmerię Wojskową i uchylono art. 663 k.p.k., określający analogiczne uprawnienia ŻW w sprawach podlegających jurysdykcji sądów wojskowych¹⁰.

W doktrynie nowelizacja art. 312 k.p.k. jest różnie oceniana. Można spotkać głosy kwalifikujące omawianą zmianę jedynie jako zabieg porządkujący¹¹. Z drugiej strony podkreśla się, że ma ona

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 408 ze zm.), dalej: k.k.; Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 534 ze zm.), dalej: k.p.k.

⁷ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 281 ze zm.), dalej: k.w.; Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 457 ze zm.), dalej: k.p.w.

⁸ Dz.U. poz. 1247.

⁹ Zob. B. Skowron, *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dutka, Warszawa 2018, s. 670.

¹⁰ Z. Brodzisz, *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Legalis 2020, teza 5; M. Kurowski, *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2017, s. 1136.

¹¹ Tak: D. Kaczorkiewicz, *Forma postępowania przygotowawczego w świetle*

walor jakościowy, widoczny w rozszerzeniu uprawnień procesowych ŻW¹².

Nowelizacja art. 312 k.p.k. doprowadziła również do przejścia przez żandarmów (tj. żołnierzy w czynnej służbie wojskowej¹³) postępowań karnych prowadzonych wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej przez prokuratury powszechne w sprawach podlegających kognicji sądów powszechnych (czyli w sprawach o przestępstwa powszechne popełnione przez żołnierza)¹⁴. W zakresie tych postępowań ŻW, tak jak inne organy ścigania, jest uprawniona do korzystania z przepisów o postępowaniu: prywatnoskargowym, nakazowym czy przyśpieszonym (art. 646 k.p.k.), których stosowanie podlega wyłączeniu w sprawach należących do jurysdykcji sądów wojskowych¹⁵.

W wyniku omawianej nowelizacji przywrócono również właściwość procesową ŻW wobec wszystkich żołnierzy w czynnej służbie wojskowej (czyli wrócono do stanu sprzed 1 stycznia 2009 r., kiedy kognicji sądów wojskowych podlegały wszelkie sprawy żołnierzy w czynnej służbie wojskowej¹⁶), a także przyznano ŻW uprawnienia procesowe wobec pracowników wojska czy osób przebywających na terenach i obiektach wojskowych, co stanowi pewne *novum*¹⁷, dotąd niepraktykowane (art. 3 ust. 2 pkt 3 i 4 u.ż.w.)¹⁸.

zmian Kodeksu postępowania karnego z 2013 r., w: *Reforma prawa karnego*, red. I. Sepioło-Jankowska, Warszawa 2014, s. 465.

¹² W. Jastrzębski, *Wpływ nowelizacji kodeksu postępowania karnego na zakres karnoprosesowych uprawnień Żandarmerii Wojskowej*, „Zeszyty Prawnicze” 2015, nr 4, s. 69.

¹³ Zob. wyrok SN z dnia 25 maja 2005 r., III KK 63/05, Legalis 99656.

¹⁴ Zob. L. Rusoń, *Nowe uprawnienia*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2015, nr 1, s. 93.

¹⁵ Prowadzenie sprawy w trybie przyśpieszonym dało ŻW możliwość stosowania dodatkowej podstawy uzasadniającej zatrzymanie osoby podejrzanej – zob. art. 244 *in fine*.

¹⁶ Art. 12 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 556 ze zm.).

¹⁷ Zob. F. Michera, *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Praktyczny komentarz do zmian*, red. W. Cieślak, K.J. Paweła, I. Tułeya, Warszawa 2015, s. 207.

¹⁸ Zob. W. Kotowski, B. Kurzępa, *Żandarmeria Wojskowa i wojskowe organy porządkowe. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2005, s. 38.

Dla odpowiedniej oceny treści i procesowych skutków zmienionego art. 312 k.p.k. nie bez znaczenia jest również stanowisko projektodawcy tej nowej regulacji, który w uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy nowelizacyjnej wielokrotnie akcentuje, że jest to zmiana jakościowa, prowadząca do: „[...] uporządkowania, ujednoczenia i usystematyzowania prawa w zakresie właściwości Żandarmerii Wojskowej”¹⁹.

Wykładnia przepisów art. 312 k.p.k. i art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w. prowadzi do wniosku, że właściwość procesowa ŻW nie jest limitowana koniecznością wystąpienia korelacji między przestępstwem popełnionym przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej a tzw. sferą wojskową, czyli warunkiem, by przestępstwo było popełnione przeciwko np. organowi wojskowemu czy innemu żołnierzowi albo podczas lub w związku z wykonywaniem wojskowych obowiązków służbowych. Nowelizacja art. 312 k.p.k., rozszerzając uprawnienia procesowe ŻW, *de facto* je również ujednoczyła, ponieważ od 1 lipca 2015 r. ŻW jest właściwa procesowo w każdym przypadku popełnienia przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej: przestępstwa powszechnego (tj. czynu penalizowanego w części szczególnej k.k. lub w przepisach szczególnych pozakodeksowych) i przestępstwa wojskowego²⁰ (czyli czynu penalizowanego w przepisach szczególnych części wojskowej k.k. lub w ustawie szczególnej²¹). Wobec tego

¹⁹ *Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?documentId=96832B0ED-113D8FBC1257AB4004F3B04>, s. 118 (dostęp: 12.07.2021 r.).

²⁰ Przestępstwo wojskowe jest szczególnym rodzajem przestępstwa; zob. J. Muszyński, *Prawo karne wojskowe państw socjalistycznych*, Warszawa 1967, s. 35; idem, *Przestępstwo wojskowe a przewinienie dyscyplinarne w polskim prawie wojskowym*, Warszawa 1967, s. 11; K. Chałubińska-Jentkiewicz, *Przestępstwa wojskowe*, w: *Prawo wojskowe*, red. M. Czupryk, M. Karpiuk, Warszawa 2015, s. 210; S.M. Przyjemski, *Prawo karne wojskowe*, Gdańsk 1999, s. 105 i n.; A. Ziółkowska, *Odpowiedzialność karna a odpowiedzialność dyscyplinarna w wojsku – zagadnienia materialnoprawne I*, Warszawa 2020, s. 91; S. Rybarczyk, *Prawo karne wojskowe. Zarys prawa wojskowego*, t. 4, Warszawa 1974, s. 60.

²¹ Zob. np. art. 52–55 Ustawy z dnia 9 czerwca 2006 r. o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego (tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 687).

ŻW będzie organem kompetentnym do prowadzenia postępowania karnego w sytuacji, gdy żołnierz w czynnej służbie wojskowej np. spowoduje wypadek, prowadząc:

1. uzbrojony pojazd mechaniczny (przestępstwo wojskowe – art. 355 § 1 k.k.) albo
2. pojazd mechaniczny nieuzbrojony, ale wciągnięty do ewidencji pojazdów wojskowych (przestępstwo powszechne – art. 177 § 1 k.k.) albo
3. pojazd mechaniczny, który stanowi samochód prywatny żołnierza – sprawcy wypadku (przestępstwo powszechne – art. 177 § 1 k.k.).

Właściwość ŻW nie ulegnie zmianie, nawet jeżeli następstwem wypadku będzie śmierć pokrzywdzonego. Wówczas dojdzie jedynie do zmiany kwalifikacji prawnej czynu: z art. 355 § 1 k.k. na art. 355 § 2 k.k. (w pierwszej sytuacji) lub z art. 177 § 1 k.k. na art. 177 § 2 k.k. (w drugiej i trzeciej sytuacji).

3. Właściwość procesowa ŻW w sprawach o wykroczenia – analiza art. 85 § 2 k.p.w.

Zasada wyrażona w art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w., że ŻW jest właściwa wobec żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową, na gruncie postępowań wykroczeniowych podlega pewnym ograniczeniom o charakterze przedmiotowym, które zostały zadekretowane w art. 85 § 2 k.p.w., a nie występują na gruncie postępowań karnych. Właściwość wojskowych organów ścigania w sprawach o wykroczenia określa się bowiem na podstawie łącznej interpretacji art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w., art. 10 § 1 pkt 1 k.p.w. oraz art. 85 § 2 k.p.w.

Prima facie zdawać się może, że art. 85 § 2 k.p.w. przyznający ŻW w sprawach o wykroczenia obowiązki i uprawnienia Policji wynikające z k.p.w. jest odzwierciedleniem art. 312 k.p.k. Wniosek taki byłby zasadny, gdyby nie zastrzeżenie zawarte w art. 85 § 2 k.p.w.²², limitujące uprawnienia procesowe ŻW jedynie do „osoby

²² J. Paśkiewicz, *Komentarz do art. 85 k.p.w.*, w: *Kodeks postępowania*

[...] która popełniła wykroczenie podlegające orzecznictwu sądów wojskowych [...]”, czyli w myśl postanowień art. 10 § 1 pkt 1 k.p.w. wykroczenie: „a) przeciwko organowi wojskowemu lub innemu żołnierzowi; b) podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, w obrębie obiektu wojskowego lub wyznaczonego miejsca przebywania, na szkodę wojska lub z naruszeniem obowiązku wynikającego ze służby wojskowej; c) za granicą, podczas użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa [...]”. Kodeksowe ograniczenie właściwości procesowej działania ŻW (wskazane w art. 85 § 2 k.p.w.), a także określona w art. 10 § 1 pkt 1 k.p.w. właściwość sądów wojskowych dają podstawy do stwierdzenia, że żołnierz w czynnej służbie wojskowej, pełniąc wykroczenie powszechne (tj. czyn penalizowany w części szczególnej Kodeksu wykroczeń oraz w innych ustawach²³), podlega kognicji sądów powszechnych i wówczas do prowadzenia postępowań wyjaśniających nie jest uprawniona ŻW, a powszechne organy ścigania. Natomiast gdy żołnierz popełnia tzw. wykroczenie wojskowe²⁴, należące jurysdykcyjnie do właściwości sądów wojskowych, ŻW ma uprawnienia i obowiązki procesowe Policji w stosunku do żołnierza.

Oznacza to, że inaczej niż w sprawach o przestępstwa, w sprawach o wykroczenia właściwość procesową ŻW warunkuje konieczność wystąpienia korelacji między wykroczeniem popełnionym

w sprawach o wykroczenia. Komentarz, red. M. Rogalski, Warszawa 2009, s. 326; J. Lewiński, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 257.

²³ Zob. art. 45¹ Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 1119); art. 84–103 Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (tekst jednolity: Dz.U. z 2021 r. poz. 450); art. 361 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz.U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.).

²⁴ Wykroczenie wojskowe – zob. art. 10 § 1 pkt 1 k.p.w.: K. Dąbkiewicz, *Komentarz do art. 10 k.p.w.*, w: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. K. Dąbkiewicz, Warszawa 2014, s. 99–102; A. Ważny, *Komentarz do art. 10 k.p.w.*, w: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. M. Rogalski, Warszawa 2009, s. 81–86; P. Gensikowski, *Postępowanie w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2016, Legalis, komentarz do art. 10, teza 3.

przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej a tzw. „sferą wojskową”²⁵. Innymi słowy, w sprawach o wykroczenia ŻW przysługują obowiązki i uprawnienia procesowe Policji określone w k.p.w., jeżeli prowadzi ona czynności wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej, który popełnił wykroczenie wojskowe, przy czym ściganie tego typu wykroczeń przez ŻW następuje na żądanie dowódcy jednostki wojskowej lub kierownika instytucji cywilnej, w której żołnierz pełni służbę wojskową (art. 86a § 1 k.p.w.). ŻW jest właściwa procesowo nawet wtedy, gdy postępowanie w sprawie o wykroczenie wojskowe popełnione przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej jest wszczęte po zwolnieniu go z tej służby²⁶. A *contrario*, jeżeli żołnierz w czynnej służbie wojskowej popełnił wykroczenie powszechne, to czynności procesowe wobec niego prowadzą powszechne organy ścigania (a konkretnie Policja).

Występujący na płaszczyźnie wykroczeniowej wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej dualizm kompetencyjny wojskowych i powszechnych organów ścigania (w tym przypadku ŻW i Policji) przysparza wielu trudności o charakterze proceduralno-kompetencyjnym i technicznym, gdy pojawia się konieczność przekazania sprawy z powszechnych do wojskowych organów ścigania. Może to nastąpić w dwóch sytuacjach. Po pierwsze, w sytuacji popełnienia tzw. czynu przepołowionego między prawo karne a prawo wykroczeń (mowa tu o bitypach, tj. określonych w różnych ustawach czynach zabronionych o tych samych znamionach, które różni od siebie niekiedy tylko jedna cecha mająca decydujące znaczenie dla zgeneralizowanej oceny stopnia społecznej szkodliwości takiego czynu i nadania mu statusu przestępstwa lub wykroczenia, np. z uwagi na wartość przedmiotu czynności wykonawczej). Po

²⁵ Podobnie jak przy wykroczeniach, w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe właściwość procesowa ŻW jest powiązana z właściwością sądów wojskowych; art. 134 § 1 pkt 4 Ustawy z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jednolity; Dz.U. z 2021 r. poz. 408).

²⁶ Art. 3 ust. 2 pkt 5 u.ż.w. ŻW jest właściwa procesowo wobec „innych osób [...] podlegających orzecznictwu sądów wojskowych”, ponieważ kognicja sądu ws. o wykroczenia (art. 10 § 1 pkt § k.p.w.) zależy od czasu popełnienia wykroczenia wojskowego, a nie czasu wszczęcia postępowania w sprawie – Postanowienie SN – Izba Wojskowa z dnia 20 czerwca 2002 r., WZP 1/02, Legalis.

drugie, gdy zostaną popełnione przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej umyślne wykroczenia przeciwko mieniu w warunkach zbliżonych do czynu ciągłego, a łączna wartość mienia uzasadnia jego odpowiedzialność za przestępstwo, czyli gdy żołnierz popełnia dwa lub więcej takich wykroczeń w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu tej samej albo takiej samej sposobności lub w podobny sposób (art. 12 § 2 k.k.²⁷). Zakwalifikowanie danego czynu zabronionego pierwotnie jako wykroczenie, a następnie jako przestępstwo co do zasady pociągać będzie za sobą nieuchronnie zmianę właściwości kompetencyjnej organu ścigania, z wyjątkiem – o czym poniżej – odnoszącym się do wykroczenia wojskowego.

Przekazanie sprawy z powszechnych do wojskowych organów ścigania uzasadnione będzie przy czynie przepoławionym, np. gdy po wszczęciu przez Policję postępowania w sprawie wykroczenia kradzieży, stanowiącego wykroczenie powszechne popełnione przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej, okaże się, że wartość ukradzonego mienia uzasadnia odpowiedzialność za przestępstwo (ponieważ będzie ona przekraczać kwotę 500 zł, tj. górną granicę wskazaną w art. 119 k.w. odróżniającą wykroczenie od przestępstwa). Mimo że nadal będzie to czyn zabroniony z zakresu prawa karnego powszechnego, to zgodnie z art. 312 k.p.k. właściwość procesową będzie posiadać ŻW. Analogiczna zmiana procesowej właściwości kompetencyjnej organów upoważnionych do prowadzenia postępowania z Policji na ŻW nastąpi również wtedy, gdy żołnierz w czynnej służbie wojskowej umyślnie dokona w krótkich odstępach czasu kilku kradzieży na drobne kwoty, tj. popełni kilka wykroczeń powszechnych przeciwko mieniu, lecz ich łączna wartość po zsumowaniu przekroczy 500 zł, czyli będzie uzasadniać odpowiedzialność za przestępstwo (art. 12 § 2 k.k.).

W celu zobrazowania impasu proceduralno-kompetencyjnego i technicznego, wynikającego z konieczności przekazania sprawy między powszechnymi a wojskowymi organami ścigania, należy się

²⁷ Por. M. Gałązka, *Komentarz do art. 12 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019, s. 157; Ł. Pohl, *Komentarz do art. 12 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2020, Legalis, teza 28 i n.; J. Lachowski, *Komentarz do art. 12 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2020, s. 109.

odwołać do przykładu, w którym żołnierz w czynnej służbie wojskowej „nie zachował ostrożności” na drodze publicznej (tj. popełnił wykroczenie z art. 86 § 1 k.w.), prowadząc:

1. uzbrojony pojazd mechaniczny (wykroczenie wojskowe – art. 86 § 1 k.w. w zw. z art. 10 § 1 k.p.w.) albo
2. pojazd mechaniczny nieuzbrojony, ale wciągnięty do ewidencji pojazdów wojskowych (wykroczenie wojskowe – art. 86 § 1 k.w. w zw. z art. 10 § 1 k.p.w.) albo
3. pojazd mechaniczny, który stanowi samochód prywatny żołnierza – sprawcy czynu (wykroczenie powszechne – art. 86 § 1 k.w.).

Organem kompetentnym do prowadzenia postępowania w zakresie wykroczeń wojskowych jest ŻW, natomiast wykroczeń powszechnych – Policja. ŻW pozostanie właściwa procesowo, nawet jeżeli wykroczenie wojskowe stanie się przestępstwem (irrelevantne jest przy tym, czy jest ono wojskowe, czy powszechne – art. 312 k.p.k.). Jedyne, co się zmieni, to kwalifikacja prawna czynu zależna od przyczyny tej ewolucji. Jeżeli następstwem niezachowania ostrożności na drodze publicznej jest np. śmierć pokrzywdzonego, to w pierwszym przypadku dojdzie do zmiany kwalifikacji prawnej czynu: z art. 86 § 1 k.w. na art. 355 § 2 k.k. (czyli z wykroczenia wojskowego na przestępstwo wojskowe), a w drugim przypadku z art. 86 § 1 k.w. na art. 177 § 2 k.k. (czyli z wykroczenia wojskowego na przestępstwo powszechne).

Inaczej sytuacja wygląda, gdy popełnione przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej wykroczenie powszechne stanie się przestępstwem powszechnym (tj. trzeci przypadek). Wówczas, poza zmianą kwalifikacji prawnej czynu zależną od przyczyny przekształcenia w przestępstwo (w analizowanym przypadku od następstwa w postaci śmierci pokrzywdzonego, co powoduje zmianę zarzutu z art. 86 § 1 k.w. na art. 177 § 2 k.k., czyli z wykroczenia powszechnego na przestępstwo powszechne), dojdzie również do zmiany właściwości procesowej organu ścigania z Policji na ŻW.

Zapewnieniu ekonomii postępowania nie sprzyja również fakt, że wraz z przekazaniem akt z Policji do ŻW żandarm, który przejmuje prowadzenie postępowania, zanim zacznie jakiegokolwiek czynności

w tej sprawie, ma obowiązek zapoznania się z całością akt, co może być czasochłonne.

Kolejny problem związany jest z przyjętym w Policji i w ŻW systemem sprawozdawczo-meldunkowym. Sprawę podlegającą przekazaniu ewidencjonują obydwie formacje mundurowe, co skutkuje multiplikacją danych dotyczących prowadzonych spraw w statystykach.

Występujący w przypadku wykroczeń dualizm kompetencyjny powszechnych i wojskowych organów ścigania wpływa destrukcyjnie również na poziom dyscypliny wojskowej. Ściganie wykroczenia wojskowego popełnionego przez żołnierza w czynnej służbie wojskowej (sytuacja nr 1 i 2) – jak już wskazano – co do zasady następuje na żądanie dowódcy jednostki wojskowej lub kierownika instytucji cywilnej (art. 86a § 1 k.p.w.). Ukaranie żołnierza np. grzywną nałożoną w drodze mandatu karnego wymaga, by ŻW uprzednio uzyskała na to zgodę od dowódcy jednostki wojskowej lub kierownika instytucji cywilnej (art. 86a § 1 k.p.w.), przy czym podmioty te, dysponując informacją o popełnionym przez żołnierza wykroczeniu wojskowym, mają podstawę do jego ukarania dyscyplinarnego (art. 17 ust. 1 Ustawy z dnia 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej²⁸). Natomiast do ukarania dyscyplinarnego nie dojdzie wówczas, gdy żołnierz w czynnej służbie wojskowej popełni wykroczenie powszechne (sytuacja nr 3). Ukaranie żołnierza przez Policję nie jest warunkowane koniecznością uprzedniego uzyskania zgody na to od kogokolwiek, co z kolei przekłada się na brak ujemnych reperkusji dyscyplinarnych w jednostce wojskowej lub instytucji cywilnej, w której żołnierz pełni służbę wojskową.

W celu wyeliminowania tych perturbacji uzasadniona jest nowelizacja art. 85 § 2 k.p.w. przez nadanie mu następującej treści: *„Żandarmerii Wojskowej przysługują uprawnienia i obowiązki procesowe Policji wynikające z niniejszego kodeksu”*. Usunięcie z treści przepisu zastrzeżenia brzmiącego: *„w stosunku do osoby wskazanej w art. 10 § 1, która popełniła wykroczenie podlegające orzecznictwu sądów wojskowych”* (art. 85 § 2 k.p.w.) spowoduje, że ŻW będzie właściwa procesowo w każdym postępowaniu wy-

²⁸ Tekst jednolity: Dz.U. z 2019 r. poz. 1508.

kroczeniowym prowadzonym wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej, a nie tylko w zakresie niektórych z nich, a konkretnie tych mających związek ze służbą wojskową.

Realizacja tej propozycji ujednoliciłaby również uprawnienia procesowe ŻW wobec: żołnierzy sił zbrojnych państw obcych, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz członków ich personelu cywilnego. Wprawdzie podmioty te podlegają kognicji sądów wojskowych w każdym przypadku popełnienia przez nie przestępstwa lub wykroczenia (art. 647 § 1 pkt 2 k.p.k. i art. 10 § 1 pkt 2 k.p.w.²⁹), lecz mimo to uprawnienia procesowe ŻW wobec nich kształtują się w analogiczny sposób jak w wypadku polskiego żołnierza w czynnej służbie wojskowej. Żandarmeria Wojskowa jest właściwa procesowo tylko w sprawach karnych (art. 312 k.p.k.) oraz przy wykroczeniach wojskowych (art. 85 § 2 k.p.w.), natomiast w zakresie wykroczeń powszechnych właściwość procesowa przysługuje Policji, a nie Żandarmerii Wojskowej.

4. Zakończenie

Dobłą praktyką jest tworzenie prawa w państwie w sposób logiczny i niesprzeczny. Dlatego wydaje się, że warto rozważyć postulaty *de lege ferenda*, których uchwalenie prowadziłyby do ujednolicenia na gruncie postępowania karnego oraz postępowania w sprawach o wykroczenia uprawnień procesowych ŻW wobec m.in. żołnierza w czynnej służbie wojskowej. Żandarmeria Wojskowa jest jedyną służbą w Wojsku Polskim posiadającą jednocześnie uprawnienia dochodzeniowo-śledcze oraz operacyjno-rozpoznawcze. W obecnym stanie prawnym zakres właściwości procesowej ŻW w postępowaniach karnych (art. 312 k.p.k.) lub wykroczeniowych (art. 85 § 2 k.p.w.) prowadzonych wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej nie jest tożsamy. Taki stan trwa od 1 lipca 2015 r., tj. od dnia wejścia w życie ustawy nowelizującej k.p.k. z 27 września 2013 r.,

²⁹ Z zastrzeżeniem art. 10 § 1 pkt 2 k.p.w.; zob. Umowa między Państwami-Stronami Traktatu Północnoatlantyckiego z dnia 19 czerwca 1951 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 21, poz. 257); Umowa z dnia 11 grudnia 2009 r. (Dz.U. z 2010 r. Nr 66, poz. 422).

którą zmieniono m.in. treść art. 312 k.p.k., pominięto zaś zupełnie wprowadzenie analogicznej zmiany w treści art. 85 § 2 k.p.w.

Nowelizacja art. 312 k.p.k. rozszerzająca i ujednolicająca właściwość procesową ŻW w zakresie postępowań karnych dotyczących żołnierza w czynnej służbie wojskowej ma swoje pozytywne skutki w efektywniejszej realizacji zadań, jakie spoczywają na tej służbie. Doprowadziła ona również do zrównania uprawnień procesowych ŻW zawartych w k.p.k. z uprawnieniami procesowymi tego organu wskazanymi w u.ż.w. (art. 3 ust. 2 u.ż.w.). Na tej płaszczyźnie występowała bowiem niespójność systemowa, ponieważ „kodeksowe” uprawnienia procesowe ŻW (do 1 lipca 2015 r. określane na podstawie art. 647 k.p.k. w zw. z art. 663 k.p.k.) miały węższy zakres niż „ustawowe” uprawnienia procesowe ŻW wskazane w art. 3 ust. 2 u.ż.w. Natomiast od 1 lipca 2015 r. (tj. od wejścia w życie nowelizacji art. 312 k.p.k. przy jednoczesnym uchyleniu art. 663 k.p.k.) właściwość procesowa ŻW jest określana w analogiczny sposób jak przy innych **służbach** (wyposażonych w autonomiczny zestaw kompetencji procesowych), takich jak: Krajowa Administracja Skarbowa, Straż Graniczna, CBA czy ABW. Jest to spostrzeżenie pierwsze.

Po drugie, odniesienie właściwości procesowej ŻW do wszystkich spraw karnych żołnierza w czynnej służbie wojskowej nie pozostaje również bez znaczenia dla zapewnienia szerszej ochrony interesów Sił Zbrojnych, a w dalszej perspektywie także ogółu społeczeństwa. Ponadto czynna służba wojskowa nie wyczerpuje się jedynie w konieczności przebywania przez żołnierza w określonych godzinach w miejscu wyznaczonym do jej odbywania/pełnienia (tj. w jednostce wojskowej lub instytucji cywilnej podlegającej ministrowi ON³⁰). Duży wpływ na sposób odbywania/pełnienia służby wojskowej ma życie, które żołnierz organizuje sobie poza miejscem służby, tj. jego życie prywatne. Od żołnierza w czynnej służbie wojskowej, który ma ochraniać państwo polskie przed najpoważniejszymi zagrożeniami, wymaga się szczególnej transparentności prawnej. Nie dziwi zatem fakt, że od 1 lipca 2015 r. właściwości procesowej ŻW podlegają

³⁰ Instytucją cywilną podlegającą ministrowi ON, w której polski żołnierz może pełnić czynną służbę wojskową, jest np. Ministerstwo Obrony Narodowej.

wszystkie sprawy karne dotyczące przestępstw polskich żołnierzy w czynnej służbie wojskowej. Wojskowe organy ścigania, znając realia służby wojskowej, są w stanie efektywniej niż powszechne organy ścigania (np. Policja) zapobiegać i wykrywać przestępstwa (wojskowe lub powszechne) popełniane przez polskich żołnierzy w czynnej służbie wojskowej, co przyczynia się do podwyższenia poziomu bezpieczeństwa zarówno w wojsku, jak i w całym społeczeństwie.

Inaczej sprawy przedstawiają się na gruncie postępowań wykroczeniowych. Występujący tam dualizm kompetencyjny wojskowych i powszechnych organów ścigania wobec polskiego żołnierza w czynnej służbie wojskowej w sytuacji popełnienia przez niego wykroczenia sprawia, że dopuszczenie się wykroczenia wojskowego aktywuje właściwość procesową ŻW, natomiast przy wykroczeniu powszechnym kompetencje w tym zakresie posiadają powszechne organy ścigania (np. Policja). Zmiana właściwości procesowej organu ścigania z Policji na ŻW (jako konsekwencja wystąpienia np. czynu przepołowionego albo działania „w warunkach zbliżonych do czynu ciągłego” – art. 12 § 2 k.k.) powoduje problemy natury proceduralno-kompetencyjnej prowadzonego postępowania, ze wszystkimi jego konsekwencjami (również dyscyplinarnymi) wskazanymi powyżej w tekście. Prawne usankcjonowanie przedstawionej propozycji *de lege ferenda* dotyczącej treści art. 85 § 2 k.p.w. ujednotoczyłoby (podobnie jak na gruncie postępowań karnych) właściwość procesową ŻW we wszystkich sprawach wykroczeniowych polskiego żołnierza w czynnej służbie wojskowej (i nie tylko tego żołnierza).

Potrzebna jest też modyfikacja art. 3 ust. 2 pkt 1 u.ż.w., tak by z jego treści *expressis verbis* wynikało, że ŻW jest właściwa procesowo wobec „żołnierza odbywającego czynną służbę wojskową”. Wprawdzie postulat ten ma wymiar jedynie porządkowy, gdyż wojskowe organy ścigania prowadzą postępowania karne czy wykroczeniowe wobec wskazanej kategorii podmiotów, ale nie ulega wątpliwości, że bezpośrednie odniesienie właściwości procesowej ŻW również do „żołnierza odbywającego czynną służbę wojskową” (a nie tylko do „żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową” – zob. art. 3 ust 2 pkt 1 u.ż.w.) wyeliminuje występującą obecnie niespójność systemową.

STRESZCZENIE

Kodeksowe ograniczenia uprawnień procesowych Żandarmerii Wojskowej wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej

W artykule porównano przepisy proceduralne (karne i wykroczeniowe) określające właściwość procesową Żandarmerii Wojskowej wobec żołnierza w czynnej służbie wojskowej, w sytuacji, gdy popełnił on czyn zabroniony pod groźbą kary. Porównanie art. 312 k.p.k. oraz art. 85 § 2 k.p.w. dało asumpt do sformułowania propozycji *de lege ferenda*, wskazujących na potrzebę znowelizowania art. 85 § 2 k.p.w. (i nie tylko). Z uwagi na materię podlegającą weryfikacji (z zastosowaniem wykładni językowo-logicznej), jaką są wybrane przepisy kodeksowe, w niniejszym artykule posłużono się metodami badawczymi – porównawczą wewnątrzsystemową oraz dogmatyczno-prawną.

Słowa kluczowe: wykroczenie powszechne; wykroczenie wojskowe; przestępstwo powszechne; przestępstwo wojskowe; wojskowe organy ścigania; powszechne organy ścigania; Żandarmeria Wojskowa; Policja; żołnierz

SUMMARY

Code limitations on the procedural rights of the Military Gendarmerie against a soldier in active military service

The article compares the procedural provisions (penal and minor) that define the procedural competence of the Military Gendarmerie (Military Police) against a soldier in active military service in a situation where he has committed a prohibited act. Comparative studies of the provisions of Article 312 of the Code of Criminal Procedure and Article 85 § 2 of the Code of Petty Offences' Procedure prompted the formulation of *de lege ferenda* proposals, indicating the need to amend the provision of Article 85 § 2 of the Code of Petty Offences' Procedure (and not only). Due to the matter subject to verification (with the use of linguistic and logical interpretation), which are selected provisions of the Code, this article uses research methods – comparative and qualitative (analytical).

Keywords: common offense; military offense; common crime; military crime; military law enforcement agencies; common law enforcement agencies; Military Police; Police; soldier

BIBLIOGRAFIA

- Brodzisz Z., *Komentarz do art 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Legalis 2020.
- Chałubińska-Jentkiewicz K., *Przestępstwa wojskowe*, w: *Prawo wojskowe*, red. M. Czupryk, M. Karpiuk, Warszawa 2015.
- Dąbkiewicz K., *Komentarz do art. 10 k.p.w.*, w: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. K. Dąbkiewicz, Warszawa 2014.
- Gałązka M., *Komentarz do art. 12 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019.
- Gensikowski P., *Postępowanie w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2016, Legalis.
- Jastrzębski W., *Wpływ nowelizacji kodeksu postępowania karnego na zakres karnoprosesowych uprawnień Żandarmerii Wojskowej*, „Zeszyty Prawnicze” 2015, nr 4.
- Kaczorkiewicz D., *Forma postępowania przygotowawczego w świetle zmian Kodeksu postępowania karnego z 2013 r.*, w: *Reforma prawa karnego*, red. I. Sepioło-Jankowska, Warszawa 2014.
- Kotowski W., Kurzępa B., *Żandarmeria Wojskowa i wojskowe organy porządkowe. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2005.
- Kurowski M., *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. D. Świecki, Warszawa 2017.
- Lachowski J., *Komentarz do art. 12 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2020.
- Lewiński J., *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Michera F., *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Praktyczny komentarz do zmian*, red. W. Cieślak, K.J. Pawela, I. Tuleya, Warszawa 2015.
- Muszyński J., *Prawo karne wojskowe państw socjalistycznych*, Warszawa 1967.
- Muszyński J., *Przestępstwo wojskowe a przewinienie dyscyplinarne w polskim prawie wojskowym*, Warszawa 1967.
- Paškiewicz J., *Komentarz do art. 85 k.p.w.*, w: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. M. Rogalski, Warszawa 2009.
- Pohl Ł., *Komentarz do art. 12 k.k.*, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2020, Legalis.

- Prusak F., *Żandarmeria Wojskowa i wojskowe organy porządkowe*, w: *Żandarmeria Wojskowa w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa*, red. B. Wiśniewski, P. Płonka, Mińsk Mazowiecki 2010.
- Przyjemski S.M., *Prawo karne wojskowe*, Gdańsk 1999.
- Rochnowski A., Hausman M., *Analiza kryminalna w Żandarmerii Wojskowej*, „Kwartalnik Bellona” 2015, nr 1.
- Rusoń L., *Nowe uprawnienia*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2015, nr 1.
- Rybarczyk S., *Prawo karne wojskowe. Zarys prawa wojskowego*, t. 4, Warszawa 1974.
- Skowron B., *Komentarz do art. 312 k.p.k.*, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dutka, Warszawa 2018.
- Ważny A., *Komentarz do art. 10 k.p.w.*, w: *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, red. M. Rogalski, Warszawa 2009.
- Witczak M., *Podstawowe zadania Żandarmerii Wojskowej*, w: *Przeciwdziałanie zagrożeniom niemilitarnym. Zasadnicze aspekty współpracy Żandarmerii Wojskowej i Policji*, red. P. Guła, P. Płonka, Legionowo 2009.
- Ziółkowska A., *Odpowiedzialność karna a odpowiedzialność dyscyplinarna w wojsku – zagadnienia materialnoprawne I*, Warszawa 2020.

